

AZ AUSZTRÁLIAI EXPEDITIÓ ÜGYÉHEZ.

— Bizottsági jelentés. —

(Előadatott a m. tud. Akademiában 1871. május 15-én.)

Dr. Neumayer folyó évi márczius 13-ikáról kelt iratában egy expeditió tervét terjeszté az Akademia elé, melynek czélja volna: az 1874-ik évi Venus átvonulásának a nap tányérja előtt való észlelésére némely előmunkánlatokat megtenni. E végre Dr. Neumayer az ausztraliai tengerek némely vidékeinek, nevezetesen a déli szélesség 50-ik és a keleti hosszúság 70-ik foka körül, tehát Afrika és Új-Hollandia déli csúcsai közt fekvő Kerguelen és M'Donald-szigetek tájának meteorológiai, geographiai és physikai szempontból való megvizsgálására, hat tudósból álló osztrák-magyar tengeri expeditiót hoz javaslatba, mely még az idén munkához fogván, körülbelül nyolcz havi időre terjesztené ki tevékenységét. Az expeditió költségei 70.000 ezüst forintra vannak számítva, melyekből magyar részre 21,000 frt esnék, és a javaslattevő örömmel látná, ha egy vagy két magyar természetvizsgáló az expeditióban való részvételre ajánlkoznék.

A javaslat bővebb indolása végett, mellékelte Dr. Neumayer egy a bécsi cs. k. Akademia kiadásában tőle megjelent füzetecskét, melyben a vállalatra vonatkozó főbb mozzanatokat ismerteti. Ebben hivatkozik az 1874-iki Venus átvonulását tárgyaló irodalomra, melyből kitűnik, hogy észlelési helyekül északon kiválólag Sibéria délkeleti része, délen pedig a Repulsebay vidéke, melyhez a Kerguelen, és M'Donald szigetek közel fekszenek, legalkalmasabbak, noha még Kelet-India és ázsiai Törökország is szolgáltatnak alkalmas pontokat. Miután pedig Oroszország a siberiai állomásokat észlelőkkel ellátni ígérkezett, az angolok pedig valószínűleg keleti Indiát fogják megrakni, azon nemzetek számára, kiknek az észlelési övben gyarmataik nincsenek, leginkább a dél-ausztraliai pontok ajánlkoznak. Ezután ismerteti a nevezett vidéknek éghajlati viszonyait, a mint azokat Cook, később Rhodes, legújabbán pedig Ross tudósításaiból, valamint a Melbourni meteorológiai észlelőn tett saját észleleteiből merítette.

Dr. Neumayer, expeditió-tervének kivitelére, először illetékes hatóságánál, az agol kormányánál tett lépéseket, de siker nélkül, s csak azután fordult a kontinens felé. A bécsi cs. k. Akademia pártolni látszik az ügyet, noha az hivatalosan kimutatva nincsen; s a magyar napisajtóban is részvételtjes hangok emelkedtek mellette. Ily körülmények közt, megvalljuk, némi elfogultsággal teljesítjük véleményezői tisztünket. Érezzük, hogy ha egy tudományos intézet

tudományos ügyekben nem csupán a szigorúan tudományos szempontból indul ki, hanem e mellett a körülmények, az életviszonyok tekintetbe vételével hoz ítéletet, könnyen összeütközésbe jó hivatásával s talán sokaknak véleményét tesszük kockára, midőn ezen expeditió pártolását az Akademiának ajánlani nem merjük. De kötelességünk kimondani, hogy ezen expeditióban, bá mily jótékony hatással legyen is az a természettudományok s a geographia fejlesztésére, Magyarországnak, jelenlegi körülményei közt, résztvenni lehetetlen. Míg hazánkban a csillagda romban hever, annak a bicskei gyűjteményből tetemesen gyarapodott nagybecsű műszerei nagyrészt szétszórva, a romlás és enyészetnek kitéve egy lomkamrában hanyódnak; míg a meteorológiai intézet, helyszűke miatt, mely a műszerek felállítását nem engedi, csaknem egészen munkaképtelen állapotban van; míg hazai egyetemünk és műegyetemünk, alkalmas épületek hiánya miatt, a tudomány fejlődését is alig követhetik, nem hogy útmutatóul léphetnének föl, mint hivatásuk megkivánná; míg az európai fokmérésben, mely Magyarország területén nem egy irányban vonul keresztül, mely tehát bennünket nem csak közvetlenül érdekel, de ahhoz nemzeti becsületünk is kötve van, ha csak Törökországgal (mely szintén kivonta magát a közreműködésből) egy sorba helyeztetni nem akarunk; míg mondom, ezen közöttünk, szemünk előtt haladó nagy munkában részvétünkkel, a bennünket illető helyet el nem foglaljuk, hanem másokat hagyunk rólunk, nélkülünk rendelkezni: addig hiúság volna antarktikai expeditiókra még csak gondolni is, annyival inkább azokra pénzt költeni, melyet itthon gyümölcsözőbben tudnánk befektetni.

De tudományos szempontból is sokat lehet felhozni az expeditió szükséges volta ellen. Az expeditió célja: a Venusnak 1874-iki átvonulása észlelését biztosítani. Ezen biztosítást eszközölhetjük *először* az észlelési állomás helyes kiválasztása, *másodszor* a kiválasztott hely geographiai fekvésének meghatározása által, minthogy ennek ismerete úgy az észlelés megtételére, mint az észleletekből a nap parallaxisának kiszámítására — a mi pedig az észlelésnek főcélja — okvetlenül szükséges.

A hely kiválasztásánál két pontra kell különösen figyelmeznii, u. m. arra, hogy az állomás a legjobb észleleteket adó zonától igen távol ne essék, és hogy kedvező éghajlati viszonyokkal birjon, nevezetesen deczember hó elején, midőn a tünemény be fog következni, tiszta verőfényes időt lehessen reményleni. Az első kelléknek a Kerguelen és M'Donald szigetek vidéke megfelel; az utóbbira nézve Dr. Neumayer füzetkéje ad némi felvilágosítást. Ebben szórul szóra az mondatik, hogy a 42. és 52. szélességi fokok közt csak-

nem állandóan csapadékok, köd, sűrű felhőzet uralkodnak. Magasabb szélességeknél azonban a ködréteg magassága csökken, úgy hogy gyakran csak az árboczok tetejére kell felmászni, hogy a köd felső határát elérjük. De nem igen lehet a helyben válogatni, mert ezen tenger igen szegény szigetekben. Ehhez járul, hogy a klíma igen zordon, a nyári közép hőmérsék 4° alatt van s a hegyek tetején lerakodott hó sok helyt egész a tenger színéig leér. Nem igen kecsegtető panoráma. Ezekből ítélve bajos lesz megjövedölni, vajjon 1874-ik december 9-én reggel tiszta lesz-e az ég vagy nem? s szilárdabb alapot még az sem szolgáltathatna, ha ez idén 4—5 hó folytán meteorológiai észleletek tételnének is a hely színén. A mit hallottunk e tárgy felett, elegendőnek látszik arra, hogy azon meggyőződést keltse, miszerint a Venus észlelése sikerüléséhez véres reményeket kötnünk alig lehet. Annyi bizonyos, hogy a Dr. Neumayer által tervezett expeditió az 1874-iki főexpeditió sikere felől semmi garantiát nem nyújt.

De feltéve, hogy az 1874-iki főexpeditió kedvező körülmények közt végzendi pályafutását, akkor az észlelési hely geographiai fekvésének meghatározására nem kell több, mint egy két hónappal hosszabb tartózkodás a hely színén, minthogy az észleletek tételére, a geographiai fekvés felületes ismerete, minőt egy egyszerű észlelet nyújt, tökéletesen elegendő, ezért tehát külön expeditiót rendezni felesleges. A mi a vidék meteorológiai és phisikai kikémlelését illeti, ez nem oly égető kérdés, melyre már a folyó évben kellene felelni. Erre 1874-ben is lesz idő, külön költség és fáradság nélkül is. Így fogja fel a berlini kormány által kinevezett csillagászati bizottság is, mely Dr. Neumayerrel, ennek megkeresése folytán, magát érintkezésbe helyezte, s melynek tárgyalási jegyzőkönyvét a miniszteriumnak megküldötte. Ezen bizottság, Dr. Neumayer fáradozásait jó kívánataival kisérven, egyszerűen tudomásul vette s a Venus észlelések biztosítását abban kereste, hogy 5 különböző expeditiót tervezett, u. m. egyet Japanban, egyet a Kerguelen, egyet az Anekland, egyet a Mauricius szigeteken s egyet Mascat vagy Teherán körül.

Ha tehát az Akademia kívánatosnak gondolja, hogy ezen epochalis tünemény észlelésében magyar tudósok is részt vegyenek, sokkal egyszerűbben czélt érhet ezen expeditiók valamelyikéhez való csatlakozás által. Ezt tetemes áldozatok nélkül is el lehet érni, s ha szép idő fog lenni, a magyar észleletek becses adatokat fognak szolgáltatni a nap parallaxisának meghatározásához, melynek pontosságára főleg az észleletek száma elég nagy nem lehet. Az előleges expeditió, a mint föntebb mondtuk, nem nyújthatván semmi bizto-

sitékot az 1874-iki észlelések sikere felől, Dr. Neumayer javaslatát az Akadémia pártolásába nem ajánlhatjuk.

Budán, 1871. május 15-én.

KRUSPÉR ISTVÁN, KONDOR GUSZTÁV.

KÖNYVISMERTETÉSEK.*)

I.

A VEGYTAN ALAPVONALAI. A tudomány legújabb nézetei szerint írta : ROSCOE H. E. A legújabb kiadás után fordította : DR. LENGYEL BÉLA, egyetemi m. tanár. — Számos fametszettel. 1. füzet. Pest, 1871. Kiadja Ráth Mór.

Ezen cím alatt jelent meg Roscoe híres és rendkívül elterjedt tankönyvecskéjének magyar fordítása, melyre már valóban érezhető szükség volt, s melyet ez oknál fogva lehetetlen örömmel nem fogadnunk. Ugyan e munkát Schorlemmer Károly fordította németre s mint az előszóban maga Roscoe kiemeli: „Becsés toldalékokkal és javításokkal“ bővítette. Épp ezen körülmény késztet bennünket némely megjegyzésre.

A magyar kiadás címlapján azt olvassuk, hogy a legújabb kiadás után fordítottatott. S miután a Schorlemmer-féle átdolgozás a címlapon egy szóval sincs érintve, előszó**) pedig, melyben meg lehetett volna említeni, nem lévén a könyvhöz csatolva: igen természetes, hogy e füzetben mindenki az eredeti mű fordítását fogja keresni. Pedig a magyar kiadás nem az eredeti, hanem a Schorlemmer-féle átdolgozás után készült. Ez már a címlapok összehasonlításából is kitűnik. Az angol eredetinek a czime: „*Lessons in elementary Chemistry; inorganic and organia*“ a német átdolgozásé: „*Kurzes Lehrbuch der Chemie nach den neuesten Ansichten der Wissenschaft.*“ S hogy a német szöveg valóban szóról szóra lefordítottatott, az már abból

*) E füzetek olvasói közt sokan meglepőnek vagy legalább is szokatlannak fogják találni, hogy a „*Könyvismertetés*“ rovata ez alkalommal első helyen éppen a *Közlöny* egyik szerkesztője által fordított munkával foglalkozik. — Ennek igazolására legyen elég fölemlítenem, hogy a „*Természettudományi Közlöny*“ azt is egyik céljául tűzte ki, hogy a magyar nyelven megjelenő természettudományi műveket figyelemmel fogja kísérni, s az ismertetésekre mindig szakavatott, részrehajlatlan bírálókat fog felkérni. — Szerkesztőtársam a jelen bírálat közzétételébe előre szívesen beleegyezett; én pedig úgy vagyok meggyőződve, hogy ezzel — ha kitűzött céljának megakar felelni — a „*Természettudományi Közlöny*“ olvasóinak tartozott.

Petrovits Gyula.

**) Az előszó és a tartalomjegyzék a 3-dik füzetrel fog kiadni; szolgáljon ez egyszersmind az erre vonatkozólag alább elmondottakra is feleletül.

L. B.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.